

fmk/knjige

Katalog 2018

TEORIJA KRITIKE U PRAKSI

FMK

FMK knjige

Fakultet za medije i komunikacije
Karađorđeva 65, 11000 Beograd
tel. +381 (11) 2624 265
E-mail: fmk.knjige@fmk.edu.rs
www.fmk.singidunum.ac.rs

Za izdavača

Nada Popović Perišić

Glavna i odgovorna urednica

Aleksandra Prole

Izvršni urednik

Ivan Isailović

Urednici edicija

Vladimir Perišić - *Svici, Vreme trešanja*
Obrad Savić - *Philoxenia*
Aleksandra Perišić - *Vreme trešanja*

Dizajneri i ilustratori

Borut Vild
Miloš Nikolić
Srđa Dragović
Klarxy
Oleg Šuran

Prevodioci

Olja Petronić
Aleksandra Kostić
Tatjana Popović
Slavica Miletić
Srđa Janković
Ljubica Gotić
Aleksandar Nedeljković
Dušan Đorđević Mileusnić
Jasna Vidić
Milica Rašić
Đorđe Čolić i drugi

TEORIJA KRITIKE u praksi.

Teorija kritike U PRAKSI.

Teorija KRITIKE U PRAKSI.

Čak i kad smo *osudeni* na jedan tekst, jednu sintagmu – broj (različitih) čitanja je beskonačan. Kada stavite sopstvene (prustovske) interpretativne naočare za čitanje – tekst je samo vaš, otvoren za bezbroj dijaloga. Mi vam pružamo alate, na vama je da podesite optiku za pogled na život i društvene konstrukte. Kada shvatite da su podnaslovi bitniji od naslova, shvatićete i da su fusnote „srećni objekti“ koji vas vode u nova, razgranatija čitanja. Ne podvlačite ono što je bitno, pišite po marginama. Zagledajte se u korice i otključajte nova tumačenja. Korica ne čini knjigu, ali govori dosta o njoj. Neka odsustvo rikne ne izazove strah od lošeg poveza, strah od rasutih stranica, jer to je samo spolja, druge niti i konci vezuju reči – nađite se pred otvorenom knjigom koja je uvek dostupna za bočna čitanja.

Mi negujemo kult knjige. Biramo prevodioce i dizajn podjednako pažljivo kao i autore i dela, a razgovore i predavanja organizujemo kao povode da uvek iznova suočavamo centar sa marginom, vladajuće diskurse sa kontradiskursima. Prevodimo alternativnu istoriju OPTIČKIH MEDIJA jer želimo da iz SENKE na svetlo izvučemo pojmove koje smo zaboravili da mislimo. Ne strahujemo ni da imenujemo ono što tek dolazi u našu kulturu (ne)mišljenja (TEATRIČNOST) jer veliko ubrzanje našeg doba i sunovrat (POVESTI) traži i ljude spremne da izvrše kartografiju događaja kako biste mogli lakše da mapirate svoju misao. Ne potcenjujemo vaše mogućnosti jer je važno znati šta se nalazi u CRNOJ KUTIJI koju

društvo krije od nas tajnim algoritmima pod izgovorom naše nemoći da razumemo. Za one koji su dugo bili u mraku umesto svetla sunca i strobova nudimo SVICE, svetionike za nove puteve.

Međutim, nisu sva putovanja nevina i dobrovoljna, ima i nasilnih i prinudnih. Treba biti empatičan i samokritičan dovoljno da bi se uočili ne samo problemi migranata, već i iskorenjenost domorodaca i lokalaca u MALOM MESTU - shvatiti da u stremljenju za egzotikom „turisti su ružna ljudska bića“. Ne zaboravimo da se politika krije u tome i kako poželimo nekome u prolazu „dobar dan“. TEORIJA S IDEOLOGIJOM ide pod ruku, KRITIKA i kritičko mišljenje su neophodni da bismo raskinuli sa svim dogmama i letargičnim, konformističkim shvatanjima zajednice u kojoj živimo – a PRAKSA – teorija ne postoji bez prakse, ne dopustite da vas uvere da čitanje nije praksa, jer svaka pobuna i skidanje okova započinje tek onda kada smo spremni da mislimo slobodu.

Mi ostajemo entuzijastični. Nastavljamo da radimo na knjigama sa strašću. U šizofrenoj logici kapitalističke mašine, važno je biti rizom. Knjige su rizomi. Pozivamo vas da zajedno nelinearno mislimo horizontalno ustrojen svet.

Vaše FMK knjige,
Aleksandra Prole i Ivan Isailović

PHILO X ENI A

4 — — 5

#filozofija #politika/ideologija
#feminizam #teorija.književnosti
#jezik/znak #telo/subjekt
#prostor/zajednica

Rastko Močnik	TEORIJA SA IDEOLOGIJOM
Semjuel Veber	TEATRIČNOST KAO MEDIJ
Žarko Paić	ANĐEO POVIJESTI I MESIJA DOGAĐAJA
Katrin Malabu	PREOBRAŽAJI INTELIGENCIJE
Katrin Malabu	ŠTA DA RADIMO SA NAŠIM MOZGOM?
Alen Badiju	PRAVI ŽIVOT
Žan-Lik Nansi	NACISTIČKI MIT / DEKONSTRUKCIJA HRIŠĆANSTVA
Rozi Brajdoti	POSTHUMANO
Razmig Kešejan	LEVA HEMISFERA
Statis Gurguris	DA LI KNJIŽEVNOST MISLI?
Bruno Latur	ISTRAŽIVANJE O MODUSIMA ŽIVOTA
Jovan Čekić	IZMEŠTANJE HORIZONTA
Vilem Fluser	KOMUNIKOLOGIJA
Alen Badiju	METAFIZIKA REALNE SREĆE

Jelisaveta Blagojević	POLITIKE NEMISLIVOG
Gil Anidžar	SEMITI: RASA, KULTURA, KNJIŽEVNOST
Edvard Sodža	POSTMODERNE GEOGRAFIJE
Etjen Balibar	NASILJE I CIVILNOST
Silver Lotrinžer	OVEREXPOSED: PERVERTOVANJE PERVERZIJE
Slavoj Žižek	ORGANI BEZ TELA
Pol Virilio	ČISTI RAT
Džudit Batler	PSIHIČKI ŽIVOT MOĆI
u pripremi	
Džudit Batler	KA PERFORMATIVNOJ TEORIJI OKUPLJANJA
Žan-Lik Nansi	BANALNOST HAJDEGERA
Mirjana Stošić	POLITIKE MONSTRUOZNOSTI

Preobražaji inteligencije*

6 — — 7

razgovor s autorkom:
Katrin Malabu, filozofkinja
Ante Jerić, filozof
Srđa Janković, prevodilac knjige

AJ: Moje pitanje je vezano za tvoju samokritiku u knjizi *Preobražaji inteligencije*, gde kažeš da si je delom napisala kao odgovor na knjigu *Šta da radimo sa našim mozgom* (FMK, 2016). Mislim da je to djelom sigurno tačno, budući da si promenila mišljenje utoliko da sada smatraš da računalna arhitektura može instancirati plastičnost. Međutim, moj dojam tokom čitanja knjige je dojam kontinuiteta, koji seže od prve do poslednje knjige. Pojam inteligencije u ovoj knjizi mi jako nalikuje, gotovo da je izomorfan pojmu navike iz tvoje prve knjige. U oba slučaja radi se o pojmu koji se oslanja na automatizam, upravo da bi ga nadišao. Možeš li nam iscrtnati tvoju putanju od prve do poslednje knjige, prateći vrlo preciznu logiku?

KM: Ante govori o knjizi koju sam napisala 2004. godine *Šta da radimo sa našim mozgom?*. Nova knjiga u podnaslovu ima *Šta da radimo sa našim plavim mozgom?* Dodala sam reč *plavo*. U Lozani je nastao *Blue Brain Project*, Projekat plavog mozga. Radi se o simulatoru ljudskog mozga. U Lozani su napravili *Human Brain Project*, Projekat ljudskog mozga, taj „plavi mozak“. „Plavi mozak“ je naziv čipa koji se koristi u tom ogromnom računaru čiji je cilj da mapira ljudski mozak. Za sada su uspeli da mapiraju četvrtinu mozga jednog pacova, pa stoga mogu i da simuliraju rad te četvrtine mozga. Cilj tog računara je da za nekih desetak godina u celosti mapira ljudski mozak. Naravno da se ovaj projekat našao na udaru kritike – hoće li uspeti ili ne. Ali sličan projekat postoji i u Americi (*BRAIN Initiative*), postoji u mnogim zemljama sveta. Tako da, verovali ili ne, da, to je nešto što je u toku, što se dešava već sada. Dakle, ljudi pokušavaju u potpunosti da mapiraju mozak da bi videli kako funkcioniše, ali ne samo to - cilj je ujedno i da se tom računaru da neki oblik svesti. Ante pominje samokritiku – to je zato što sam u svojoj prvoj knjizi *Šta da radimo sa*

našim mozgom? mislila da je jasno da je ljudski, kao i životinjski mozak, plastičan te da plastičnost mozga jeste ono što ga razlikuje od mozga mašine. I da postoji velika razlika između živog mozga i mehaničkog mozga. E sad, zašto sam napravila tu samokritiku. Shvatila sam da nam, zapravo, veštačka inteligencija predlaže viziju kibernetičkog mozga koji je uspešan, efikasan i plastičan kao ljudski mozak. Plastičnost više ne može da bude koncept koji predstavlja granicu između veštačkog i prirodnog. Tim pre što je, kako sam objasnila na jučerašnjem predavanju, IBM napravio nove čipove koji se zovu sinaptički čipovi. IBM to naziva plastičnim kibernetičkim projektom. Ta samokritika odatle vuče korene. Shvatila sam da razlika između mozga i mašine više nije aktuelna, jer možemo da

Katrin Malabu PREOBRAŽAJI INTELIGENCIJE
Prevod sa francuskog: Srđa Janković i Suzana Bojović
Obim: 152 str. / Meki povez / 2018.

govorimo i o plastičnosti računara i o živim mehaničkim mozgovima. E sada, da li postoji kontinuitet između moje prve i poslednje knjige? Naravno da postoji, uprkos mojoj samokritici, jer kao što je Ante podsetio, to ne ide samo u jednom pravcu. Ne radi se samo o tome da mašina sada može da bude plastična i, obrnuto, da naši mozgovi mogu da budu mehanički. U našoj inteligenciji postoji puno automatizama, puno mehanizama. Što znači da, kako sam na kraju knjige rekla, mozak i mašina razmenjuju svoj determinizam. Ima puno mehaničnosti u plastičnom i puno plastičnosti u mehaničkom.

SJ: Ostajući na tragu Stivena Džej Gulda, da li se na ovom mestu možda može uvesti pojam koji je još uvek spekulativan u biološkim naukama i težak za prevodenje, pojam evolabilnosti (*évolvabilité*), koji danas označava sposobnost koja je evolucijom nastala – da se evoluira – što postaje deo proširene teze evolucione teorije. Da li to može da ima neku paralelu sa stavom u vašoj knjizi, koji me je duboko dotakao – *da je inteligencija biološki programirana da ne bude programirana?*

KM: Pojam evolucije danas je postao mnogo kompleksniji, jer kao što sam rekla malopre, mi ljudska bića, mi ljudi više ne možemo da razlikujemo evoluciju i tehnološki razvoj i to je već prva kompleksifikacija. Druga je objašnjena u knjizi koju jako volim *Evolucija u četiri dimenzije* Eve Jablonke, gde je zaključeno da je evolucija epigenetička, genetička, kulturna i obrazovna, a one sve uključuju inteligenciju u evoluciju. Šta to u stvari znači? To znači da zaista s epigenetikom možemo smatrati da postoji izvestan prenos inteligencije, što će reći, da okruženje u kome se odgaja apsolutno utiče na dete i da će to oblikovanje inteligencije biti nasledno do određene mere. Ono može da se transponuje sa jedne generacije na drugu. Postoji izvesna naslednost epi-

genetičkih komponenti. Ono je nesumnjivo prenosivo epigenetičkim biološkim mehanizmima, ali ne znači da je ono urođeno. Što će reći da smo danas raskinuli sa paradigmom o urođenoj inteligenciji koja je bila razvijena početkom 20. veka sa Galtonom i teorijom eugenike. Ukoliko bismo uzeli najinteligentniju decu da se međusobno razmnožavaju dobili bismo hiperinteligentnu rasu – to nije tačno. Uslovi i obrazovanje igraju vrlo važnu ulogu u biološkom razvoju pojedinca i treba napraviti razliku između naslednosti i urođenog.

*Iz razgovora sa Katrin Malabu, održanog u Francuskom inštiutu, tokom njene posete Beogradu i Zagrebu u martu 2018. godine. Učestvovali Katrin Malabu, Petar Milat, Ante Jerić, Srđa Janković, Jovan Čekić. Snimak celog razgovora možete pronaći na Jutjubu, pod nazivom „Catherine Malabou – razgovor“)

Koliko jezika/ā? (nastavak prevodilačke bilješke/beleške drugim sredstvima)

Knjigostroj & GKP,
prevodioci knjige
Teorija sa ideologijom

Prijateljski poziv u prevod koji je prije nekog vremena stigao od samog autora prihvatili smo obradovani činjenicom da naša prva saradnja od prije nekih sedam godina nije prošla nezapaženo i da smo tim svojim ranim prevodilačkim radovima stekli povjerenje čovjeka koji nam je tokom studija (a i kasnije) bio mnogo više od „jednog od“ onih kroz koje smo prolazili da bi smo se okitili ocjenama ili kakvim drugim akademskim insignijama. Rastko je za nas, tada relativno friške svršene sociologe (koji su činom završavanja sociologije ujedno i završili sa sociologijom u njenoj uobičajenoj akademskoj inkarnaciji), sve vrijeme bio (i ostao) ime za ono što nam je nedostajalo tokom studija: teorijsku strast spojenu sa nevjerojatnom političkom dosljednošću, što su kvaliteti koji se kod ljudi iz teorijskog polja rijetko nalaze i odvojeni, a spojeni se mogu smatrati više incidentom. Zbog toga je i rad na prevodenju izbora tekstova koji se sada pred čitaocima iz bivšeg srpsko-hrvatskog jezika predstavljao čisti višak, kako užitka (koji, da se razumijemo, nikada ne ide bez muke), tako i teorije koje nam sve više manjka u današnje vrijeme hegemonije ideologije nauke prema kojoj se nauka shvata kao pomagalo za postizanje banalno praktičnih i ateorijskih ciljeva.

Krećući se kroz višeslojne i nabijene tekstove prevodioci su nastojali da sačuvaju bogatstvo teorijskih analiza, a to su uradili i tako što su, svaki na svoj način, prilikom prevoda koristili svoje varijante jezika koga smo ranije, dok je još bilo vremena, imenovali jednim višeslovnim nazivom, a koji se danas, kada je vrijeme konačno stalo, nastoji sabiti u različite, ali jednodznačne vještačke jezičke standarde. No,

uvijek može i gore, pa tako pravu ekspanziju jezičkih rješenja na ovim našim područjima odlikuje to da su svi ti državotvorni konstrukti i birokratski usiljene standardizirani jezički spomenici uvijek nekakvi jezici koji su „jezici“ bez nečega: hrvatski bez srpskog; bošnjački/bosanski bez srpskog i hrvatskog; crnogorski bez srpskog i bez hrvatskog, srpski bez hrvatskog. Njima uprkos, mi smo odlučili prevesti ovu *Teoriju sa ideologijom* držeći se jezičke prakse onakve kakvu koristimo dok govorimo (politički) i dok mislimo (teorijski). U tome su nas ohrabрили kako tekstovi na kojima smo kao prevodioci radili (i među kojima se nalaze mnoge potvrde da smo tom odlukom zakoračili na pravi put), tako i autor sa kojim smo sve vrijeme održavali živu prepisku i koji je ovakvu našu odluku pozdravio sa simpatijama kao čovjek koji itekako zna šta znači biti pod udarom novogovora i političkih, ali i akademskih jurišnika novoga doba.

Rastko Močnik TEORIJA SA IDEOLOGIJOM
Prevod sa slovenačkog: Knjigostroj, GKP i Srećko Pulig
Meki povez / novembar 2018.

Semjuel Veber TEATRIČNOST KAO MEDIJ
Prevod s engleskog: Tatjana Popović
Obim: 484 str. / Meki povez / 2018.

Semjuel
Veber

TEATRIČNOST KAO MEDIJ

Knjiga TEATRIČNOST KAO MEDIJ je multidisciplinarna studija koja istražuje tekstualne prakse o pozorištu koje dovode u pitanje estetsko-generičku koncepciju pozorišta, poznatu još od Aristotela. Odbacujući pretpostavku da je pozorište oblik predstavljanja koji se zasniva isključivo na mythos-u, Semjuel Veber insistira na značaju materijalnog okruženja pozorišta, njegovog specifičnog scenskog medija, tačnije, svega što se tiče spektakla. Čitanjem Platona, grčkih tragičara, Šekspira, Kjerkegora, Kafke, Frojda, Benjamina, Artoa i drugih mislilaca koji razvijaju alternative dominantnim narativno-estetskim pretpostavkama o pozorištu kao mediju, Veber takođe ispituje odnos teatričnosti i novih medija. U konstantnom semantičkom i sintaksičkom prožimanju i sučeljavanju moderne filozofije i medijske kulture, Veberova studija nove medije ne posmatra kroz raskid sa karakteristikama performansa uživo, već kroz intenziviranje ambivalentnosti pojmova “mesta” i “identiteta”, koja je bila prisutna u antičkom pozorištu.

Andeo povijesti i mesija događaja

10 — — 11

razgovor s autorom:
Žarko Paić, filozof
FMK knjige

FMK: Čitalačka publika u Srbiji vas možda ne poznaje dovoljno, ali jednostavnim pogledom na vašu bibliografiju stiče se utisak o maksimalnoj posvećenosti radu na savremenoj filozofskoj misli. Uz evidentnu erudiciju, minucioznu analitičnost, impresivna je i vaša filozofska radoznalost za raznorodne teme te je teško smestiti vaše polje istraživanja u nešto užu nišu: od teorije estetike, govora o ikonoklazmu savremene umetnosti i vizualnoj konstrukciji kulture, njenog statusa kao nove ideologije – preko politike identiteta, studije o totalitarizmu, „gradovima izbeglicama“ – do rada na Sartrovom projektu slobode, konceptu događaja i praznine, isticanju važnosti filozofije egzistencijalizma, ali i antifilozofa Ničea, Lakana, Vitgenštajna te govoru o kraju istorije i posthumanom stanju. Ovo, nešto duže, predstavljanje vašeg bogatog opusa osim očigledne namere da obavesti čitaoca ima i jednu lukavu nameru da mapiranjem pojmova i mišljenja nametne sledeća pitanja:

Da li je studija o Benjaminu, iako nije koncipirana kao tipična monografija, na neki način mala sinteza tema kojima se “opsesivno” bavite od starta?

ŽP: Benjaminom sam se, kao uostalom i Kafkom, Hajdegerom, Kjerkegorom i filozofijom egzistencije intenzivno počeo baviti još 1980-ih godina. Tada još nisam objavljivao. Ova studija rezultat je pokušaja da se u cjelini mojih promišljanja o „ontologiji digitalnoga doba“ sabranih uskoro u pet svezaka projekta *TEHNOSFERA*, koji počinje izlaziti ove jeseni u izdanju Sandorfa i Mizantropa u Zagrebu, postavi pitanje o mogućnostima spasonosnoga obrata u biti metafizike. Benjamin je bio presudan mislilac ovog obrata. Zato se može staviti uz rang s Hajdegerom jer je jasno razabrao kako se bit umjetnosti rastemeljuje u suočenju s biti moderne tehnologije. Kada umjetnosti nedostaje sublimni objekt u doba reproduktivnosti tehnike, ona ga panično na-

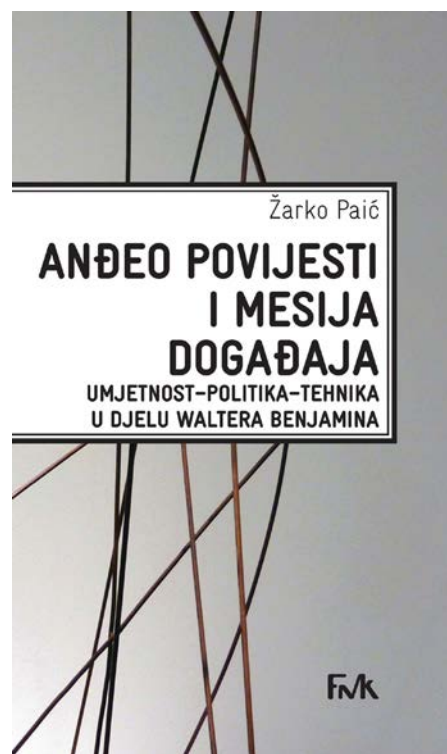
stoji nadomjestiti u 20. stoljeću onime što postaje zlogukom sudbinom „mračnoga doba“. Film kao temeljni medij kraja metafizike u sebi sabire sliku kao estetizaciju politike (fašizam) i sliku kao politizaciju umjetnosti (komunizam). Benjamin je kao i Kafka tragao za autentičnim prevladavanjem ovog gubitka aure ne samo umjetnosti, nego i biti politike kao mesijanskoga događaja spasa čovjeka pred bezdanom totalitarne strahovlade. Njegov nedovršeni projekt apsolutne knjige moderniteta *Pariške Arkade* fascinantant je dokaz kako za suvremenost više ne vrijedi Hegelova logika apsoluta, već sklop odnosa neodređenosti i kaosa, složenosti i neprestane preobrazbe stanja. Naposljetku, slika kojoj je dao bitno značenje melankolične ljepote u kojoj se sjedinjuje apokaliptična propast i mesijanski spas, Kleova *Angelus Novus*, alegorijski iskazuje odnos između tradicije i napretka kao pitanje o biti ljudske egzistencije u doba kraja povijesti.

FMK: Da li je Benjamin bio inicijalna kapisla za vašu promišljanja istorije (povijesti), događaja, umetnosti, politike i tehnologije ili samo nužna stanica u daljem radu na istim?

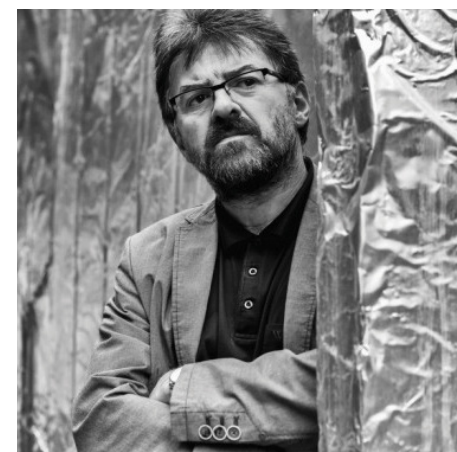
ŽP: I jedno i drugo. Sve je nastalo „slučajem“. Trebao sam gostovati na jednoj tribini o Benjaminu i suvremenosti u jesen 2016. godine, te sam voditelju predložio odgodu nastupa dok ne napišem uvodnu studiju o ovom problemu. Knjiga se odjednom počela pisati sama od sebe. Htio sam u nju utkati sav patos vlastita rada oko ideje tehnosfere i istodobno vidjeti kako se kritički dijalog s misliocem postauratske umjetnosti, „dijalektičkih slika“, „božanskoga nasilja“, arkada i mistike društvene revolucije razvija s istovjetnim pokušajem tumačenja oca-utemeljitelja filozofije egzistencije i egzistencijalizma. Naime, gotovo usporedno pisao sam i svoju knjigu o Kjerkegoru koja je objavljena 2017. Tako se

problem sfera egzistencije, unatoč bitnih razlika, preklapa s pitanjem o kraju povijesti i mogućnostima mesijanskoga događaja slobode i pravednosti. Oba su mislioca krunski dokaz modernosti kao iskustva tjeskobe i melankolije, otpadništva od institucija države i posvećenosti pisanju kao mišljenju bez kompromisa. Autonomnost ove knjige o Benjaminu pokazuje se, u pravu ste, i kao nužna stanica na putu vlastite „stvari mišljenja“.

FMK: Sa kakvim pretenzijama danas pišete studiju o Benjaminu i zašto smatrate da je još uvek važno i aktuelno govoriti o njegovoj misaonoj zaostavštini? Kakve nam još odgovore mogu pružiti nova i drugačija čitanja ovog autora?

Žarko Paić ANDEO POVIJESTI I MESIJA DOGAĐAJA
Obim: 290 str. / Mekti povež / 2018.

ŽP: Pitanje pretpostavlja razjašnjenje našeg odnosa spram „moderne tradicije“. Ukratko, mišljenje je dijalog s onime što je neizrecivi događaj koji nas pokreće da posvetimo život nečemu tako ekscentričnom kao što su knjige, pisanje i kazivanje. U tom događaju ogleđa se smisao naše egzistencije, čak i kad sve završava porazom ili odustajanjem. Benjamin je svoju „auru“ tragičnog mislioca visoke modernosti stekao i odlukom da umjesto bijega pred Gestapom u Ameriku, okonča vlastiti život samoubojstvom. Cijeli niz dobrih životopisa o Benjaminu bavi se danas tim činom i ne može dati nikakav uvjerljiv odgovor na pitanje: zašto samoubojstvo? Nikad se ne može izostaviti da je u mnoštvu njegovih tematskih okružja konstantni sukob s fašizmom 1920-1930-ih godina unutarnja granica spasa i propasti filozofije i umjetnosti. Iskaz koji nam je ostao živim svjedočanstvom ovog metafizičkog duhovnoga otpora i danas je jednako tako upečatljiv kao i u doba njegova nastanka krajem 1920-ih, kako to svjedoči Adorno: *Samo zbog onih beznadnih, nada nam je dana*. Misaono nasljeđe Benjaminina je živo samo ako ga se preusmjeri izvan njegovih epochalno-povijesnih granica. To je ono što sam imao na umu kada sam se upustio u tumačenje njegovih fluidnih pojmova i u analizu njegovih cjelokupnih spisa. A to znači da je kao i Hajdeger, uz bitne razlike, u umjetnosti vidio posljednje tragove onoga što ljudskosti podaruje veličinu i dostojanstvo. Koliko je to danas još u stanju biti alternativom velikome pohodu tehnosnanstvenoga nihilizma, drugo je pitanje. Važno je samo imati mogućnost da se misli ono što s Benjaminom preostaje jedini znak uzdizanja iznad trijumfa barbarstva u liku novoga *Kulturkampfa* kao vladajućeg „dokumenta kulture“.

ARS / TECHNE

12 — — 13

#mediji/komunikacije
#tehnologija/informacije
#teorija.umetnosti #slika&film

Frenk Paskvali	DRUŠTVO CRNE KUTIJE: TAJNI ALGORITMI KOJI UPRAVLJAJU NOVCEM I INFORMACIJAMA
Fridrih Kitler	OPTIČKI MEDIJI
V. Dž. T. Mičel	ŠTA SLIKE ŽELE?
Robert V. Mekčejsni	DIGITALNA ISKLJUČENOST : KAKO KAPITALIZAM OKREĆE INTERNET PROTIV DEMOKRATIJE
Maja Stanković	FLUDNI KONTEKST
Bernar Stigler	STUDIJE DIGITALNOG
Gabrijela Kolman	KODIRANJE SLOBODE: ETIKA I ESTETIKA HAKOVANJA

u pripremi

Hito Štejerl UMETNOST IZ FRI-ŠOPA

Ana Došen TELO I JAPANSKI FILM

Optički mediji: Berlinska predavanja

14

iz pogovora knjizi:
Miško Šuvaković
*Uključiti sve aparate:
Čovek kao produžetak medija*

Fridrih Kitler je jedan od prvih autora koji je u nemačkom kontekstu prihvatio i razradio učenja francuskih poznih strukturalista i poststrukturalista (Fukoa, Deride i Laksana). Njegove teorijske, filozofske i književne, odnosno muzičke i filmske reference bile su veoma eklektične. Jedan od komentatora Kitlerove knjige *Muzika i matematika* nazvao je njegov stil „Hajdeger za hipike“. Zaista, pažljivi čitalac Kitlerovih spisa identifikovaće neočekivane referentne primere medijske i diskurzivne analize Geteove pesme „Putnikova noćna pesma“, rok muzike sa pesmama Džimija Hendriksa, Rolingstonsa, Pink Flojda, ali i muzike Riharda Vagnera i Đerđa Ligetija. Njegovo delo karakterišu uporedna čitanja Hegela i Fukoa, Homera, Pinčona i Vilijama Barouza, odnosno istraživanja i rasprave međurelacija različitih medija. (...)

Kitler je preneo Fukoovu zamisao o „smrti/kraju subjekta“ u polje medijske determinacije ljudskog postojanja. Posledica takvog uverenja je da mediji determinišu našu situaciju, što vodi zaključku da mreže tehnologija i institucija dozvoljavaju datoj kulturi da selektuje, skladišti, i procesuiraju relevantne podatke koji redefinišu čoveka. (...)

Iz njegovog tehnokratskog materijalizma proizlazi i teza o važnosti hardvera, tačnije primatu hardvera nad softverom, što ga bitno razlikuje od digitalnih teoretičara kao što je Lev Manovič. Kitlerova teza „nema softvera!“ gotovo da je analogna Lakanovoj tezi „nema metajezika“ i ukazuje na događaj kada materijalni poredak prodire i modifikuje tj. upravlja prividnom nematerijalnošću algoritma, softvera ili u krajnjem slučaju broja, odnosno svake komunikacijske poruke te njenog uticaja na ljudsku situaciju. (...)

Knjigom *Optički mediji* Kitler je medijsku arheologiju pomerio iz polja referenci prema književnosti u polje tumačenja arheologije – slojeva i režima – optičkih medija koji su postajali sve bitniji za zapadne komunikacijske prakse. Knjiga je komponovana u tri glavna odeljka „Tehnike likovnih umetnosti“ (tehnike lepih i plastičkih umetnosti, to jest slikarstva, skulpture, grafike), „Optički mediji“ (tehnike fotografije, filma, televizije)

i „Kompjuter“ (digitalne tehnologije). Predavanja su vodena tumačenjem paralelnih potencijalnosti umetnosti i tehnike u smeru razvijanja optičkog predočavanja i posredovanja onoga što se ne može svesti na jezik ili tekst, već ulazi u polje vidljivog koje vremenom postaje sve manje i manje zavisno od direktnog viđenja prirode ili na način prirode. To znači da za Kitlerovu raspravu ostaju i opstoje problematike koje proizlaze iz teorije i istorije tehnologije sa ukazivanjem na odnose tehnike i tela, tačnije moderne tehnologije i rata. Takođe, ova predavanja čitaoca suočavaju sa promenama u tehnologiji i ljudskom odnosu sa optičkim – prirodom viđenja, jer likovne umetnosti su zasnovane na manuelnom prenošenju/upisivanju vidljivog na površinu papira ili platna. Fotografija i film su tehničko beleženje slike i pokreta slika. Dok kompjuterska tehnologija izlazi iz vidljivog u polje manipulacije podacima – po Kitleru „digitalna obrada slike na najbolji način predstavlja poništavanje tog poslednjeg ostatka imaginarnog“.

Fridrih Kitler OPTIČKI MEDIJI: BERLINSKA PREDAVANJA

Prevod sa nemačkog: Aleksandra Kostić
Obim: 316 str. / 2018.

15

Frenk Paskvali DRUŠTVO CRNE KUTIJE:
TAJNI ALGORITMI KOJI UPRAVLJAJU
NOVCEM I INFORMACIJAMA

Prevod s engleskog: Ljubica Gotić / Obim: 370 str. / 2018.

Frenk Paskvali

DRUŠTVO CRNE KUTIJE: TAJNI ALGORITMI KOJI UPRAVLJAJU NOVCEM I INFORMACIJAMA

Dok moćni biznisi, finansijske institucije, i državne agencije kriju svoje postupke iza ugovora o poverljivosti informacija, „vlasničkih metoda“ i „začepijavanja usta“, naši životi sve više postaju otvorene knjige. Sve što radimo na internetu se beleži; pitanje je samo kome će ti podaci biti dostupni, i koliko dugo. Softver za anonimnost može nas zaštititi na kratko, ali ko zna da li je i sâm pokušaj da se sakrijemo ultimativni znak upozorenja za nadležne organe? Nadzorne kamere, brokери podacima, senzorne mreže i „superkolačići“ beleže koliko brzo vozimo, koje tablete uzimamo, koje knjige čitamo, koje sajtove posećujemo. Zakon, koji tako agresivno štiti tajnost ekonomsko-trgovinskog sveta, sve je tiši kada se radi o privatnosti pojedinaca.

Kako je tajnost postala toliko važna raznim privrednim sektorima, od Vol strita do Silicijumske doline? Kakve su društvene implikacije nevidljivih praksi koje sakrivaju način na koji se ljudi i biznisi etiketiraju i tretiraju? Kako se zakon može upotrebiti za postizanje najbolje moguće ravnoteže između privatnosti i otvorenosti? Davanje odgovora na ova pitanja predstavlja raskrčavanje puta ka razumljivijem društvenom poretku.

Izraz „crna kutija“ korisna je metafora za razumevanje ovog problema. Ona se može odnositi na uređaj za snimanje, poput sistema za nadgledanje i prikupljanje podataka u avionima, vozovima i automobilima, a može se odnositi i na ceo sistem koji funkcioniše na tajanstveni način; mi možemo posmatrati i input i output crne kutije, ali ne možemo znati kako od jednog nastaje drugo. S oba ova značenja susrećemo se svakog dana: sve pomnije nas prate i razne kompanije i država, a mi nemamo predstavu o tome gde te informacije odlaze, kako se upotrebljavaju, niti koje su njihove posledice.

*odlomak iz knjige

VREME TREŠANJA

Džamejka Kinkejd

MALO MESTO

Franc Fanon

PREZRENI NA SVETU

Nevidljivi komitet

POBUNA KOJA DOLAZI

Nevidljivi komitet

NAŠIM PRIJATELJIMA

Eme Sezer

RASPRAVA O KOLONIJALIZMU

Bruno Bostels

AKTUELNOST KOMUNIZMA

Džodi Din

KOMUNISTIČKI HORIZONT

Alen Badiju

O MRAČNOM SLOMU

Alen Badiju

BUĐENJE ISTORIJE

u pripremi

Ašil Mbembe

POLITIKE NEPRIJATELJSTVA

Enco Traverso

ISTORIJA KAO BOJNO POLJE

Kristin Ros

COMMUNAL LUXURY

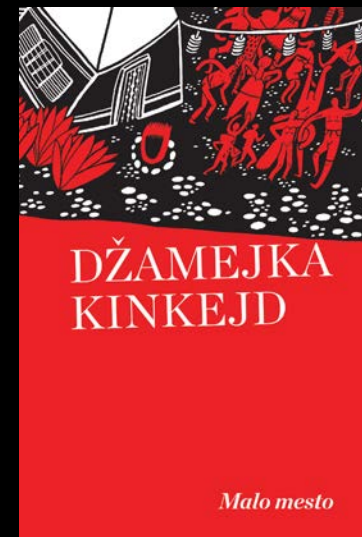
Čitajući ovu knjigu priljev vizuala u maštu je neprestan. Autorica je sjajno dočarala stanje i izgled mjesta, te odnos turista i „domaćih“. Taj kontrast mi se učinio najjačim, pa sam se na njega ponajviše oslonila. Možda sam išla na jednostavan i očit trik, ali baloni u kojima se turisti kreću naokolo najbolje su dočarali izolaciju od realnosti koja se dogodi kada se negdje dođe na samo tjedan ili dva. Ostali detalji i vizuali su samo prirodno izrasli oko tog motiva.

Klara Rusan, ilustratorica knjige *Malo mesto*

Džamejka Kinkejd MALO MESTO
Prevod s engleskog: Aleksandar Nedejković
Obim: 48 str. / Ilustrovano / Meki povez / 2018.

Džamejka
Kinkejd

**MALO
MESTO**

Nedugo posle Zemljotresa, Antigva je dobila svoju nezavisnost od Velike Britanije, što je Antigvu učinilo samostalnom državom, i Antigvanci su na to toliko ponosni da svake godine, kako bi obeležili ovaj dan, odlaze u crkvu i zahvaljuju se Bogu, britanskom Bogu, na tome. Ali, vi ne bi trebalo da razmišljate o zabuni koja ovde postoji, i ne smete da razmišljate o ruiniranoj biblioteci. Poneli ste svoje knjige sa sobom, i među njima je jedna od onih novih knjiga o ekonomskoj istoriji, jedna od onih knjiga koja objašnjava kako se obogatio Zapad (pod kojim se podrazumeva Evropa i Severna Amerika nakon što su je osvojili i naselili Evropljani): Zapad se nije obogatio pomoću besplatne (besplatne – u ovom slučaju znači dobijene za džabe) a potom i potcenjene radne snage, koju su generacijama činili ljudi kao ja, koje vidite da šetaju oko vas po Antigvi, već pomoću ingenioznosti malih trgovaca iz Šefilda, Jorkšira i Lankašira, ili od negde drugde; i kako je veliku ulogu u tome imalo izumevanje ručnog sata, jer ne postoji ništa što plemeniti ljudi nisu bili u stanju da urade kada su otkrili da mogu, tek tako, da zalepe vreme na svoje zglobove (nije li to poslednja kap; jer ne samo da smo morali da trpimo neopisivost ropstva, već nam je oduzeta i satisfakcija koju smo mogli da imamo od toga „što smo vas kopilad napravili bogatim“), stoga ne bi trebalo da dozvolite da se taj pomalo čudan osećaj koji s vremena na vreme imate po pitanju eksploatacije, ugnjetavanja i dominacije razvije u potpunu nelagodu i uznemirenost; mogli biste sebi da upropastite odmor.

*odlomak iz knjige

U NI VER SI TAS

#mediji/komunikacije
#socijalni.rad #psihologija
#sociologija #feminizam

Dejv Čefi, PR Smit	DIGITALNI MARKETING: PLANIRANJE I OPTIMIZACIJA
Jelena Sladojević-Matić	SENKA U PSIHOTERAPIJI
Harlin Anderson	RAZGOVOR, JEZIK, MOGUĆNOSTI
Elis H. Iglj, Linda L. Karli	KROZ LAVIRINT: ISTINA O TOME KAKO ŽENE POSTAJU LIDERKE
Dragana Đurić Jočić	PAI INVENTAR: PRIMENA U RAZLIČITIM KONTEKSTIMA PROCENE LIČNOSTI
Diter Bake	MEDIJSKA PEDAGOGIJA

u pripremi

Lazar Džamić, Džastin Kirbi	THE DEFINITIVE GUIDE TO STRATEGIC CONTENT MARKETING

Digitalni marketing: planiranje i optimizacija

Marketing zasnovan na sadržaju:

objavljivanje teksta, *bogatih medija*, audio i video sadržaja u štampanim i digitalnim medijima, radi podsticanja angažovanosti korisnika i potencijalnih korisnika; sadržaji se prilagođavaju i združuju u različite oblike veb-prisustva, kao što su objavljivački sajtovi, blogovi, društvene mreže i sajtovi za upoređivanje. [*content marketing*]

Spoljni linkovi: hiperlinkovi koji linkuju ka određenoj veb-stranici (ili veb-sajtu); zovu se još i dolazni linkovi. Guglov *PageRank* i Yahoo! *WebRank* predstavljaju metode za njihovu enumeraciju. [*backlinks*]

Farme linkova: mreža veb-sajtova koji linkuju jedni ka drugima, kako bi povećali svoj *Page Rank*; ovakva praksa se smatra *spamovanjem pretraživača*. [*link farms*]

Rudarenje podataka: pretraživanje organizacionih baza podataka kako bi se otkrili skriveni šabloni u okviru grupa podataka; softver za rudarenje podataka nastoji da predstavi informacije na nove načine, kako bi se uočili prethodno neprimećeni trendovi. [*data mining*]

Diskretni marketing: marketing zasnovan na sadržaju i rezultatima pretrage, i marketing na društvenim mrežama – diskretnim putem budi interesovanje korisnika za određeni proizvod ili uslugu [*inbound marketing*]

Zarada po kliku: merilo koje se u partnerskom marketingu koristi za utvrđivanje vrednosti svakog trgovca ili svake stranice na veb-sajtu; odnosi se na prosečnu zaradu po kliku i obično se meri na 100 klikova. [*pay-per-click*]

Trošak po akviziciji: trošak pridobijanja novog korisnika; obično je limitiran na cenu komunikacije i odnosi se na trošak po prodaji, za nove korisnike; može se odnositi i na druge ishode, kao što je trošak po predračunu ili upitu. [*cost per acquisition*]

Tok klikova: beleženje putanje kretanja korisnika kroz veb-sajt; tokovi klikova omogućavaju marketinškim stručnjacima i dizajnerima da imaju uvid u način na koji se njihov sajt koristi. [*clickstream*]

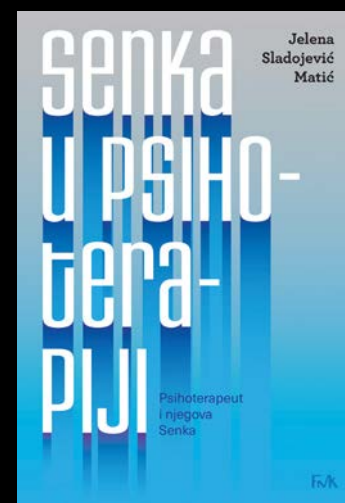
Halo efekat: Uloga i uticaj jednog medijskog kanala na povećanje prodaje ili postizanje bolje metrike brenda; obično se primenjuje na onlajn oglašavanje banerima, gde izloženost oglasima u vidu banera može povećati *clickthrough* stopu, kada korisnik kroz druge medije bude izložen istom brendu – na primer, putem sponzorisanih linkova ili oglasa na partnerskim sajtovima; takode može uticati i na stope konverzije na određenom sajtu, zbog veće izloženosti brendu i poruci.

Dejev Čefić, PR Smit
DIGITALNI MARKETING: PLANIRANJE I OPTIMIZACIJA
Prevod s engleskog: Ljubica Gotić / Obim: 581 str. 2018.

Jelena
Sladojević-
Matić

SENKA U PSIHOTERAPIJI: TERAPEUT I NJEGOVA SENKA

Učenje psihoterapije počiva na integraciji i osvešćivanju ličnog iskustva. Ovaj način učenja omogućava budućim psihoterapeutima da unapređuju svoje sposobnosti za empatiju, posmatranje, razumevanje, procenu realnosti i osvešćivanje sadržaja i mehanizama delovanja sopstvenog unutrašnjeg prostora u lečenju psihičkih smetnji pacijenata.

*iz recenzije prof. dr Zorke Lopičić

S obzirom na značaj ove teme autorka postavlja dva osnovna cilja: analizu pojma Senke i njegovo jasnije teorijsko razumevanje i produbljevanje saznanja u vezi sa pojavljivanjem i integrisanjem sadržaja Senke u terapijskom radu, sa posebnim osvrtom na prepoznavanje i razumevanje ovih sadržaja iz uloge terapeuta i supervizora.

*iz recenzije prof. dr Tatjane Vukosavljević-Gvozden

U knjizi autorka iznosi različita teorijska shvatanja pojma Senke u literaturi analitičke psihoterapije i razmatra odnos ovog pojma i pojma nesvesnog u psihoanalizi. Posebno značajan deo knjige odnosi se na Senku samog psihoterapeuta, koja se u najvećoj meri reprezentuje kroz poziciju moći i kontrole i koja, ukoliko je neosvešćena, može dovesti do zastoja i regresije u terapijskom procesu. Kroz niz vinjeta i primera iz lične psihoterapijske prakse, autorka razmatra na koje se sve načine Senka može manifestovati u iskustvu klijenta, psihoterapeuta i supervizora te kako bolje razumeti i integrisati ove sadržaje. Put rasta i razvoja ne može biti potpun bez redovne kliničke prakse koja nas iznova suočava sa našim „slepim mrljama“ i pitanjima: kako, zašto, kuda...

NO
VA

HUM
AN
IS

TIKA

#sociologija #teorija.umetnosti
#feminizam #jezik/znak
#teorija.knjizevnosti #telo/subjekt
#mediji/komunikacije #filozofija

Luka Bešlagić	TEORIJE EKSPERIMENTALNE TEKSTUALNE PRODUKCIJE
Nikola Dedić	IZMEĐU DELA I PREDMETA
Sanela Nikolić	BAUHAUS: PRIMENJENA ESTETIKA TEATRA, MUZIKE I PLESA
Žarko Cvejić	UKROĆENI VIRTUOZ
Ana Petrov	JUGOSLOVENSKA MUZIKA BEZ JUGOSLAVIJE
Marija Maglov	THE BEST OF: UMETNIČKA MUZIKA U PGP-U
Marko Pejović	ČETIRI DISKURZIVNE TAČKE PLESA
Dragana Stojanović	INTERPRETACIJE MAPIRANJA ŽENSKOG TELA
Šefik Tatlić	LOGIKA HUMANIZACIJE KAPITALA
Aneta Stojnić	TEORIJA IZVOĐENJA U DIGITALNOJ UMETNOSTI
Aleksa Milanović	REPREZENTACIJA TRANSRODNIH IDENTITETA U VIZUELNIM UMETNOSTIMA
Marko Đorđević	INSTITUCIONALNA KRITIKA

Teorija eksperimentalne tekstualne produkcije

razgovor s autorom:
Luka Bešlagić
FMK knjige

FMK: Možete li nam, pre svega, reći nešto o osnovnom motivu za nastanak knjige?

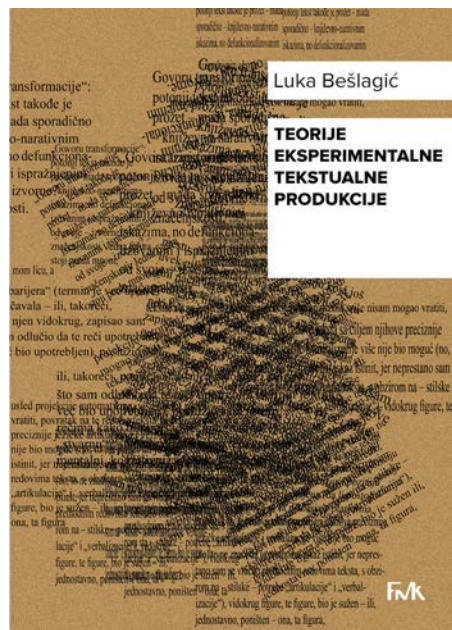
LB: Proizlazeći iz mojih višegodišnjih proučavanja tekstualnog eksperimentalizma 20. veka, jedan od najopštijih ciljeva studije bio je pokušaj da se odgovori na pitanje: kako teoretizovati eksperimentalnu književnu praksu onda kada tradicionalni teorijsko-pojmovni aparat nauke o književnosti i književne teorije nije više u stanju da objasni nekonvencionalne tekstualne radove? Knjiga je, zato, prvenstveno postavljena kao jedna metateorijska studija, što znači da su predmet njene rasprave često same teorije, teorijski koncepti, pojmovi i termini koji se mogu dovesti u vezu sa eksperimentalnom tekstualnom produkcijom. No, postoji i nekoliko većih ili manjih studija slučaja: vitgenštajnovski književni radovi Bečke grupe, Rob-Grijeova antihumanistička varijanta francuskog novog romana, teorijsko-literarni tekstovi grupe *Tel Quel*, hibridni časopis američkog pokreta jezičke poezije $L=A=N=G=U=A=G=E$, i dr.

FMK: Središnji teorijski pojam studije jeste „eksperimentalna tekstualna produkcija“. Kako biste, u kratkim crtama, definisali taj termin?

LB: „Eksperimentalna tekstualna produkcija“ svojevrsni je teorijski hibrid sačinjen od dve pojmovne komponente:

1. Koncept eksperimenta u književnosti – ili, načelno, eksperimenta u umetnosti – tretirao sam u njegovom potencijalno dvostrukom

određenju: sa jedne strane, eksperiment *u užem smislu* upućuje na doslovnu i rigidnu primenu naučnih metoda i tehnika u realizaciji jednog književno-umetničkog rada; no, *u širem smislu*, nešto slobodnije sagledan, „eksperiment“ kao termin postaje opšti, generalni sinonim za svu onu radikalnu, transgresivnu, subverzivnu umetničku i tekstualnu praksu. Pri tome, eksperiment je, od sredine do kraja 20. veka, posebno važan termin u nemačkim proučavanjima avangardnih pisanih radova, gde se često uparuje sa „književnošću“, čime se dolazi do popularne sintagme *experimentelle Literatur*.

Luka Bešlagić
TEORIJE EKSPERIMENTALNE TEKSTUALNE PRODUKCIJE
Obim: 258 str. / 2017.

Nagrada za knjigu koja doprinosi inovativno obrazovnoj praksi na festivalu knjige „Pazi šta čitaš“

2. Terminološki posmatrano, „tekstualna produkcija“ bliska je pojmu „književna proizvodnja“ Pjera Mašrea – mislioca koji je istraživanja književnosti preusmerio u materijalističkom pravcu – dok dimenzija „tekstualnosti“ proizlazi iz *telkelovske* prakse „teorističkog“ (teorijsko-terrorističkog) pisma i pisanja. Otud se u knjizi, na tragu Bartove poznate distinkcije (*œuvre/texte*), ne raspravlja o *neobjašnjivosti* navodno tajanstvenog „književnog dela“ i „književnog stvaralaštva“, već o materijalnosti „tekstualne produkcije/prakse“.

FMK: Posebno važno mesto u knjizi zauzima pitanje sve izraženijeg preplitanja teorijskog i književnog jezika. O tome opširno raspravljate u poslednjem velikom poglavlju studije.

LB: U pitanju je fenomen izuzetno važan za opšta, ne samo usko književna proučavanja pisanja i tekstualnosti, pojava koja nije istorijski posebno nova, ali tek u skorije vreme zadobija svoju programsku formu. Tako, iako je u knjizi tekstualna eksperimentalnost određena po više različitih kriterijuma (dekonstruisanje pripovednih modela, montažne tekstualne operacije, formalno-tipografsko oneobičavanje, itd.), u svojim proučavanjima nekonvencionalnosti jednog teksta posebno sam bio zainteresovan za stanje neodredivosti njegovog heterogenog diskursa (na primer, u ravan književno-fikcionalnog teksta prodiru metakomentari i naučno-teorijski iskazi-propozicije). Istraživao sam sve učestaliju pojavu novih, žanrovski hibridnih oblika

u kojima se diskurzivne granice zamagljuju i brišu (*poboljšanje centralne evrope* Osvalda Vintera, „roman“ napisan još pre pola veka, jeste možda jedan od najradikalnijih primera takve inter- i transdiskurzivnosti).

Naspram pomenute politike jezika, odnosno politike pisanja, „idealni“ tekst bio bi onaj u kojem se ne bi moglo sa sigurnošću locirati njegovo žanrovsko težište (to, dakle, nije ni književnost proširena teorijskim govorom, niti naučno-teorijski diskurs dopunjen narativnim zapletom ili stilski obogaćen poetsko-lirskim terminima), već je posredi opšta i nedefinisana tekstualnost. Upravo to sam pokušao da demonstriram u jednom od poslednjih segmenata knjige, napisanom u formi hibridnog teksta u kojem se, u istoj ravni, povezuju i prožimaju različiti diskurzivni registri (teorija, „patafizička pseudo-naučnost, esejistika, ispovedni govor u prvom licu, nereferecijalno pisanje, fikcionalnost), obrazujući neodredivi, intencionalno nesigurno postavljeni tekstualni žanr *između* „teorijske fikcije“ i „fikcionalne teorije“. Čini se da čak i danas, uprkos višedecenijskoj praksi deridijanskog pisma koje smelo povezuje filozofiju i književnost, takav modus pisanja još uvek zadržava nešto od svoje neprihvatljive subverzivnosti.

razgovor s autorom:
Nikola Dedić
FMK knjige

FMK: Knjiga *IZMEĐU DELA I PREDMETA: MAJKL FRID I STENLI KAVEL IZMEĐU MODERNE I SAVREMENE UMETNOSTI* već u naslovu najavljuje uzbudljiv dijalog istoričara umetnosti i filozofa koji niko u regionu još nije uspostavio te se nameće pitanje opravdanosti i važnosti ovakvog uporednog čitanja u kontekstu moderne i savremene umetnosti. Možeš li da nam pojasniš kako se odigrao u tvom istraživačkom radu ovaj interdisciplinarni susret i koje su to tačke koje povezuju dva autora?

ND: Pomenuti autori zauzimaju vrlo specifično mesto unutar korpusa savremene teorije – filozofije, u slučaju Kavela i istorije umetnosti, u slučaju Frida. Kavel je od šezdesetih godina zauzeo kritičku poziciju u odnosu na glavni tok američke analitičke filozofije i vrlo „dogmatsko“ čitanje ključnog imena ove škole – Ludviga Vitgenštajna. Majkl Frid je zauzeo sličan kritički stav u odnosu na instituciju savremene umetnosti koja je počela da se rađa šezdesetih godina sa pojavom minimalizma, konceptualne umetnosti i neoavangarde. Moje čitanje Frida i Kavela je „simptomatsko“ i tiče se institucionalnih rascepa na američkoj umetničkoj sceni sedme decenije. Ovom scenom u to vreme počinje da dominira minimalizam i recepcija kontinentalne, uglavnom strukturalistički orjentisane teorije. Fridova i Kavelova kritika minimalizma i poststrukturalizma jeste okosnica knjige. Preko ove problematike je analiziran istorijski okvir unutar koga je, na ruševinama modernizma, nastala institucija savremene umetnosti. Ovo radanje nove umetničke paradigme je analizirano kroz interpretaciju pozicije koju su Frid i Kavel zauzeli prema minimalizmu, sa jedne strane i prema danas „kanonskim“ autorima, u to vreme okupljenim oko časopisa *October* kao što su Rosalind Kraus, Anet Majklson, Hal Foster, Žak Derida, i dr. sa druge strane. Ova knjiga je, dakle, jedna „mikro“ priča o tome kako je, kroz teorijske sukobe i institucionalna prestrojavanja u jednom vrlo specifičnom kulturnom okruženju kakav je bio Njujork šezdesetih, rođena nova umetnička paradigma koja je danas vladajuća.

FMK: U kakvoj su vezi Fridov pojam „teatralnosti“ i Kavelov „skeptizam“ u kontekstu moderne?

ND: U teorijskom smislu ova dva pojma su centralna za argumentaciju knjige i oba pojma se tiču čitanja Ludviga Vitgenštajna koje su oba autora razvijala u svom teorijskom radu. Pojam skepticizma se tiče čisto filozofske problematike specifične za analitičku tradiciju – ova problematika se tiče statusa i mogućnosti saznanja. U analitičkoj tradiciji reč je o ponekad čisto formalnoj analizi jezika i statusa jezičkih kriterijuma koju je razradio Vitgenštajn najpre u *Tractatusu* a potom u *Filosofskim istraživanjima* – rasprava se tiče pitanja da li je moguće idealno, nekontradiktorno znanje (da li je moguća teorija idealnog jezika). Značaj Kavela leži u tome što je jedan od retkih autora koji je ovu problematiku izvukao iz oblasti čiste filozofije jezika i primenio je na analizu kulture. Kavel je, drugim rečima, sproveo neku vrstu „istorizacije“ i „kulturalizacije“ tradicionalno filozofske rasprave o skepticizmu. Ovu problematiku je razradio kroz analizu književnosti (Šekspir), filma (američka *screwball* komedija) i moderne umetnosti. Osnova njegove filozofije jeste da je skepticizam jedno od konstitutivnih problema moderne. Modernost se u tom smislu tumači kao stanje permanentne krize – saznanja, komunikabilnosti, konstituisanja društvenosti, političke zajednice... Kavelov koncept skepticizma je time blizak modernističkim konceptima kao što su Marksova alijenacija i ideologija ili Frojdovo nesvesno – subjekt nikada nije apsolutno transparentan sebi ili drugim ljudima, subjekt je uvek u raskoraku sa sobom i zajednicom. Ovo je i naše iskustvo pred modernim umetničkim delima – pred modernističkim delom smo uvek suočeni sa netransparentnošću, nekomunikabilnošću, nemogućnošću da taj objekat ili predmet doživimo kao umetničko delo, tj. kao smisleni ljudski gest. Drugim rečima, moderna umetnost nastaje u stanju permanentne krize, raspada tradicionalnih kriterijuma na osnovu kojih neki objekat doživljavamo kao delo a ne predmet. Teza knjige

Uži krug za nagradu „Nikola Milošević“

je da Frid teoretizuje problem teatralnosti na način analogan Kavelovom tumačenju skepticizma – teatralnost je oblik našeg skepticizma po pitanju mogućnosti da neki objekat doživimo kao umetničko delo, smisleni gest a ne tek obični predmet. Stoga, u modernom kontekstu, umetnost i filozofija zauzimaju blisko, ako ne i identično problemsko polje – moderna umetnost nastaje u stanju filozofije i obrnuto, filozofija nastaje u stanju moderne umetnosti, a njihov cilj jeste prevazilaženje skepticizma, odnosno teatralnosti.

FMK: Poslednje poglavlje je na izvestan način opšta kritika savremene umetnosti, ili da se poslužim Fridovim rečima „savremena umetnost je odraz kulturnog konsenzusa koji je izgubio svaki osećaj za umetnički kvalitet i filozofsku bitnost“. Koliko je tebi bliska ova pozicija kao istoričara i teoretičara umetnosti? Koje su mogućnosti i dometi savremene umetnosti danas kada je umetničko delo izgubilo svoju „auru“?

ND: Biću otvoren i neumesno direktan – mislim da su dometi savremene umetnosti nikakvi. Savremena umetnost je danas još

jedna industrijska grana (tzv. „kreativne industrije“) koja je tokom nekoliko decenija svog postojanja razradila svoju aksiologiju („poetika transgresije“), svoju epistemologiju (tzv. kustoska teorija koja ima prevashodno administrativnu a ne spoznajnu ulogu – ona integriše „transgresivni“ umetnički gest u instituciju umetnosti i na taj način funkcioniše kao oblik ideologije a ne teorijskog spoznavanja) i što je najvažnije – svoje institucionalno utemeljenje (mreža bijenala, muzeja savremene umetnosti, umetničkih sajмова, i sl.). Da parafraziram velikog francuskog istoričara Fernana Brodela, odnos umetnosti (on kaže „kulture“) i kapitalizma je protivurečan i često dvosmislen ali – osporavanje, uloga koju kultura često preuzima na sebe, brzo se iscrpljuje i kultura skoro uvek postaje „zaštitnica postojećeg poretka iz čega kapitalizam crpe mnogo svoje sigurnosti“. Zbog toga je upravo kritika ove institucije bila jedan od motiva za pisanje ove knjige. Ipak, ova kritika u knjizi o kojoj govorimo nije ni sistematična niti opšta, kao što kažeš – ona je razrađena isključivo iz ugla dvojice autora koji se formiraju u vreme kada institucija savremene umetnosti nastaje, dakle šezdesetih godina. Knjiga nije sistematična kritika sveta savremene umetnosti već rekonstrukcija *jedne moguće* kritike koja je nastajala u vrlo specifičnim istorijskim i kulturnim prilikama, odnosno prostorno-vremenskim koordinatama (Njujork šezdesetih). Ova kritika ima svoja problematična mesta: uporno insistiranje i Kavela i Frida na modernizmu, njihova nemogućnost da razrade institucionalnu kritiku moderne ili savremene umetnosti, njihove liberalne političke pozicije i vera u individualnog stvaraoča, u liberalni individualizam, i sl. Ipak, knjiga je nastala i sa uverenjem da je „marginalne“ priče i donekle kontradiktorne autore, koji nisu doživeli pravu teorijsku recepciju, uvek dobro osvetliti jer ovakav postupak na bolji način može baciti svetlo na mehanizme koji su konstituisali „glavne“ ili „velike“ kulturne i istorijske strukture.

Nikola Dedić IZMEĐU DELA I PREDMETA:
Majkl Frid i Stenli Kavel između moderne i savremene umetnosti
Obim: 180 str. / 2017.

COLLECTANA

Prir. Miško Šuvaković,
Jovan Čekić

NOVA POVEZIVANJA: OD SCENE DO MREŽE

Prir. Jelisaveta Blagojević,
Mirjana Stošić,
Jovana Timotijević

PERIFERIJE POLITIČKOG: O AFEKTIMA,
STVARIMA I ZAJEDNICAMA

Prir. Jelisaveta Blagojević,
Mirjana Stošić,
Orli Fridman

#POLITICAL

Prir. Aleksandra Milićević
Kalašić, Vladimir Ilić,
Vera Despotović

SOCIJALNI RAD: IZAZOVI I DILEME

Prir. Mirjana Stošić

STRATEGIJE ČITANJA

Prir. Jovan Čekić,
Maja Stanković

SLIKA/POKRET/TRANSFORMACIJA

Prir. Jovan Čekić,
Maja Stanković

SLIKE/SINGULARNO/GLOBALNO

Prir. Jelisaveta Blagojević,
Jovan Čekić

MOĆ/MEDIJI/&

Periferije političkog: o afektima, stvarima i zajednicama

32 ——— 33

Mirjana Stošić
sa predstavljajući knjige u KC Gradu

Uputiću na reči Žila Deleza koje na jednom mestu pripisuje Marselu Prustu: „Shvatite moju knjigu kao naočare uperene spolja; ukoliko vam ne odgovaraju, nadite druge naočare; nadite sopstveni instrument, koji je zasigurno nužno ulaganje u borbu“. Dakle, prateći ovu ideju, preporučujem tekstove koji su okupljeni u ovom zborniku, i preporučujem ih kao naočare okrenute spolja, ne ružičaste niti plave, već naočare koje će uvek biti instrument otpora i borbe, odnos nepoverenja između tradicionalnog razumevanja politike i provokativnog mišljenja političkog. Zbornik *Periferije političkog: o afektima, stvarima i zajednicama* čine tekstovi koji nude sasvim različite pristupe polju političkih studija a posebno problematizaciji odnosa između politike i političkog, politike afekata, pitanja „šta je zajedničko“ i na čemu počiva ideja zajednice, a potom i politike stvari.

Ovom prilikom, u okvirima današnje promocije ovog zbornika, želela bih da ukažem na prostore sa kojih se možemo otisnuti na burne pučine kompleksnog mišljenja politike. Izvan pukog političkog pragmatizma, demagoških diskursa i ideoloških korpusa političke teorije, ovaj zbornik izneverava *mainstream* političku teoriju i uvodi pojam „periferije“. Teorijska periferijalizacija političkih studija ne oslanja se samo na pitanja „periferije“ u odnosu na središnja uporišta političke moći, već na slabljenja velikih, metanarativnih političkih projekata uvođenjem „smaračkih“, *killjoy*, manjinskih i slabih mesta, kojima se politička teorija nije posebno bavila ili koja su često bila prevedena kao ključna mesta političkog mišljenja. Na taj način, emocije, afekti, stvari, smrt i zajednica u smrti se izučavaju iz brojnih perspektiva – politika smrti i politika stvari i srećnih objekata, politika afekata i afektivnih činjenica i emocija (kao, na primer, sreće).

Tako bih počela promociju zbornika predstavljajući ga, kao jedna od urednica, ali i kao prevoditeljka, kao množinski, pluralni vodič kroz savremene studije politike, kao igru uvek drugih ulaza (gde je svaki tekst neizbrojiv i pojedinačan) koji zapravo omogućavaju

sticanje uvida u postutemeljivačko političko mišljenje, političke praske imunizacije u dugu, obavezi i zaštiti, nekropolitike i preventivne, afektivne politike i politike emocija i stvari.

Zbornik otvara tekst Olivera Marharta „Politika i političko“ kog dalje prati gotovo lirski na- boj razmatranja „zajednice u smrti“ Alfonsa Lingisa. Pitanje zajednice, uz politike afekta i politike stvari, jedno je od okosnica ovog zbornika i predstavlja pomnu orijentaciju uređivačke politike koja je nastojala da postavi i pitanja onoga što je „ništa zajedničko“ (Espozito), ali i zazorne prisnosti (u kolonijalnoj arhivi) i privrženosti (koje su optimistične, okrutno optimistične), kako su ovim problemima pristupile Liza Lou i Loren Berlant. Kritičkim preispitivanjem politika zajednice, kojim se u ovom zborniku pre svega bave Espozito i Lingis, otkriva se sva složenost pojma zajednice koja se prelama kroz etiku zajednice onih koji nemaju ništa zajedničko, ili onih koji nemaju *ništa*, i kojima je to *ništa* prostor zajedničkog – ali ujedno i mesto susreta, darivanja i dugovanja.

U uredničkom predgovoru predstavile smo u kratkim crtama sve tekstove čiji se prevodi nalaze u našem zborniku. Ovi tekstovi se po prvi put pojavljuju u prevodu i smatram da je to događaj vredan naše pažnje. S posebnim ponosom bih se osvrnula na odličan prevod Agambenovog teksta „Čovek bez dela“, iz četvrtog dela teorijskog projekta *Homo sacer*, koji uvođenjem figure roba (kao oruđa koje govori) i pojma upotrebe čini začudni spoj čime nas približava konceptu „čoveka bez dela“. U gotovo neposrednoj blizini Agambenovom razmatranju figure roba, Mbembe u tekstu „Nekropolitike“ pristupa figuri roba kao onom/onoj čiji je rad potreban i upotrebljen i ko se održava u životu u *stanju povređenosti*. U istom tekstu Mbembe se osvrće na politike smrti i na stav da je suveren onaj koji odlučuje o tome ko može da živi a ko treba da umre. Politiku nastoji da predstavi kao „rad smrti“, a suverenitet kao pravo na ubijanje. Afektivni preokret je u humanistička istraživanja uveo teme koje u tradicionalnoj politi-

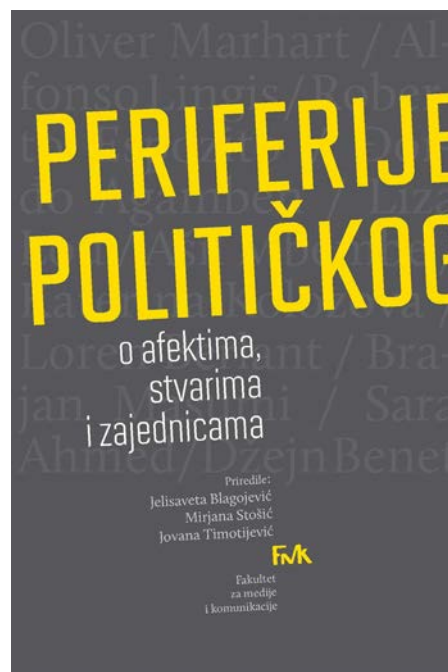

čkoj filozofiji dugo nisu dobijale nužnu pažnju. Kao ono što prevazilazi mogućnosti semiotičkog, lingvističkog kodiranja, kao ono „neiskazivo“ a što određuje našu svakodnevicu i životno iskustvo, afekti i emocije su neophodni fenomeni kojima se političko mišljenje okreće kao mestu koje nam može pomoći da o odnosima moći razmišljamo na drugi način i da zasnivamo određene mikropolitike koje bi nas uputile u to da su drugi oblici „sreće“, „bola“, „užitka“ i „zadovoljstva“ moguće, ili da možda, samo možda, možemo zamisliti prostor na kom nam je dozvoljeno (ili to pravo sami sebi dajemo), dakle, dozvoljeno da „ne uživamo“, da ne budemo okrutno optimistični ili da budemo savršeno politički nesrećni. Na primer, Loren Berlant tekst čiji je prevod dostupan u ovom zborniku počinje rečenicom „svaka privrženost je optimistična“. Optimizam razmatra kao afektivnu formu, i ukazuje na politički prostor kao na afektivni prostor privrženosti i identifikacija. Pitanjem „ko može podneti da izgubi svet“, autorka pravi zaokret ka mišljenju „samo-prekida“, koje bi bilo suprotstavljeno podnošljivo- sti objekta želje da se živi „dobar život“, da se podnese „okrutnost“ sreće. Blisko tome,

Sara Ahmed u tekstu „Srećni objekti“ ispituje koncept sreće kao „obećanje“ koje određene objekte prepoznaje kao društveno dobro, kao normativizacije „dobrog osećaja“. Ahmed, kao i Berlant, ukazuje na bočne otpore hegemonim politikama sreće (na primer, porodične) i vezuje ih za figure koje naziva „tuđinima afekta“, a to su feministkinje smaračice (*killjoy*), nesrećne kvir osobe i melanholični migranti – i time iscertava jednu mogućnost aktivne, delatne i remetilačke nesreće.

Treći pojam koji pominjemo u naslovu, stvari, ne podrazumevaju samo srećne objekte o kojima piše Ahmed, već i one neljudske materijale u javnom životu. Džejn Benet u tekstu „Snaga stvari“ ukazuje na zazorni trenutak kada stvari postaju objektima koji uzvraćaju pogled, odnosno kada damo glas moći stvari. Pred vama je, dakle, zaista izvanredan zbornik, koji se može čitati kao naučna literatura za potrebe akademske zajednice, ali predstavlja i mogućnost samostalnog usavršavanja i razvijanja kritičkog pristupa političkim studijama. Sa posebnom pažnjom smo birale tekstove. Kriterijumi koje smo sebi postavile odnosili su se u najvećoj meri na najreferentniju građu u savremenim političkim teorijskim orijentacijama, ali i na aktuelnost samih pitanja koje autori i autorke tekstova postavljaju. Pod aktuelnošću podrazumevamo odgovarajući društveno-politički kontekst i turbulentna, zanimljiva vremena u kojima delimo nekakav zajednički prostor, pretpostavljeni prostor *urbi et orbi*, koji je, po svemu sudeći, „ništa zajedničko“, ili koji čak predstavlja „zajednicu onih koji nemaju zajednicu“.

Mi smo svakako optimistično privržene ovom našem srećnom objektu, kom dugujemo odgovornost, pred kojim smo dužne da odgovorimo, što upravo i činimo. To je tek početak. Tekstovi u zborniku mogu predstavljati izazov, a njihovi ishodi, nadamo se, mogu biti uzbudljivi i otkrivalački, pa možda čak i, usudiću se da kažem, remetilački i uznemirujući.

Prir. Jelisaveta Blagojević, Mirjana Stošić, Jovana Timotijević PERIFERIJE POLITIČKOG: O AFEKTIMA, STVARIMA I ZAJEDNICAMA
Prevod: Ana Došen, Saša Hrnjez, Aleksandra Kostić, Aleksandar Nedeljković, Tatjana Popović, Mirjana Stošić, Jovana Timotijević
Obim: 338 str. / 2017.

SVI
CI

#slika/film
#mediji/komunikacije
#politika/ideologija
#teorija.umetnosti

NESTANAK SVITACA Pjer Paolo Pazolini

Proživio sam, dakle, „sopstvenim čulima“ tu prisilnu moć konzumerizma koja menja i unakažava svest italijanskog naroda, nepovratno ga degradirajući.

UMETNOST KAO POSTUPAK Viktor Šklovski

Cilj umetnosti jeste da se omogući doživljaj stvari kao viđenje, a ne kao prepoznavanje; metod umetnosti je metod „oneobičavanja“ stvari i metod otežane forme koja povećava teškoću i dužinu opažanja.

SOCIJALIZAM: ŽIVOTNI CIKLUS Režis Debre

Socijalistički kodeks časti oblikovan je po ugledu na dobrog školarca: onaj ko je u stanju da savlada dosadu učionice trijumfovaće nad klasnim neprijateljem.

ŠTA JE STVARALAČKI ČIN? Žil Delez

Čin otpora, kako mi se čini, ima dva lica. On je ljudski, a istovremeno i umetnički čin. Jedino se čin otpora opire smrti, bilo u formi umetničkog dela, bilo u formi borbe ljudi.

MESTO GLEDAOCA Žan-Luj Komoli

Čini mi se da je posao filmskog stvaraoca da krene u potragu za realnim, da ga lovi kao kakvu gnusnu zver. I to svim sredstvima, koristeći sve moguće smicalice, a prevashodno znajući da od slučaja načini saveznika.

RAZGOVOR SA VOKEROM EVANSOM Lesli Kac

Moja fotografija je bila polusvesna reakcija protiv konformizma i optimizma; bio je to napad na establišment.

OD VOTERGEJTA DO RAJSKOG VRTA Vilijam Barouz

Oslobađanje virusa iz reči bilo bi smrtonosnije od oslobađanja razorne moći atoma. Zato što su sva mržnja, sav bol, sav strah, sva požuda sadržani u reči.

ELEKTRONSKA REVOLUCIJA Vilijam Barouz

Prelepo telo... Par u kopulaciji... Premotavajte snimak napred-nazad i puštajte ga u lupu od sedam sekundi nekoliko minuta... skremblujte na različitim brzinama... Publika mora biti naterana da shvati da biti telo znači biti tela...

PISMO ANTONIONIJU Rolan Bart

Ja mudrošću umetnika nazivam, ne neku antičku vrlinu, a još manje osrednji diskurs, već naprotiv, to moralno znanje, tu oštrinu rasuđivanja koja mu omogućava da nikada ne pomeša smisao i istinu.

ONTOLOGIJA FOTOGRAFSKE SLIKE Andre Bazen

Sve se umetnosti zasnivaju na čovekovom prisustvu; jedino u fotografiji uživamo u njegovoj odsutnosti.

UPUTSTVO ZA PRIMENU DIVERZIJE Gi Debor i Žil Volman

Diverzija ne pomaže samo u otkrivanju novih vidova nadarenosti, već se svojim beskompromisnim suprotstavljanjem svim društvenim i pravnim konvencijama pokazuje kao moćno kulturno oruđe u pravilno shvaćenoj klasnoj borbi.

O METODI: RAZGOVOR SA FILIPOM GARELOM Filip Azuri

Postoji u tom trenutku, kada glumci po prvi put igraju scenu a kamera snima, neka vrsta zabrinutosti koja je povezana sa strahom od postojanja. trahom od postojanja.

ŠTA DA SE RADI?

Žan-Lik Godar

1. Treba snimati političke filmove.
2. Treba snimati filmove na politički način.
3. 1. i 2. su protivnici i pripadaju dvema suprotstavljenim poimanjima sveta

TEZE O SAVREMENOJ UMETNOSTI

Alen Badiju

Bolje je ne raditi ništa nego formalno raditi na vidljivosti onoga što za imperiju postoji.

STVAR IZ UNUTARNJEG PROSTORA

Slavoj Žižek

Stoga smo u iskušenju da tvrdimo da je rad Tarkovskog pokušaj, možda čak jedinstven u istoriji filma, da se razvije stav materijalističke teologije, duboko spiritualni stav koji svoju snagu crpi iz sopstvenog odbacivanja intelekta i uranjanja u materijalnu realnost.

FAR U KAPU

Serž Dane

U Kapu je još bilo moguće zameriti Pontekorvu što je olako ukinuo odstojanje na kojem se trebalo „držati“. Far je bio nemoralan iz jednog jasnog razloga, što je njega - reditelja, i mene - gledaoca, postavljao tamo gde nismo bili.

ROBERTO ROSELINI I IZUMEVANJE MODERNOG FILMA

Alen Bergala

U Roselinijevim filmovima samo jedan korak deli skandal od čuda. A ponekad je potrebno celo vreme trajanja filma da se taj korak pređe.

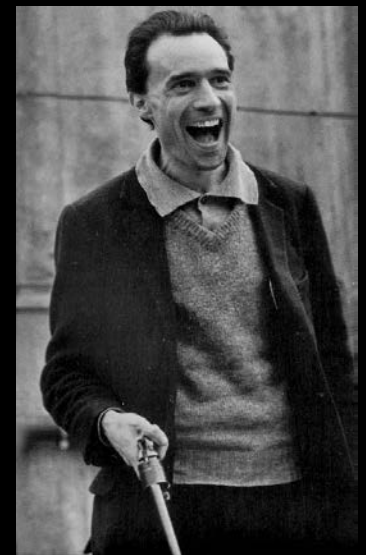
TRETMAN LUMPENPROLETARIJATA U AVANGARDNOM FILMU

Nikol Brenez

Avangardni film odbija zaslepljivanje, slepi ugao, traži frontal, konfrontaciju, borbu prsa u prsa. On nalazi hiljadu načina da viče, hiljadu načina da argumentuje slikom i zvukom, hiljadu načina da misli o društvenoj surovosti. On radi.

ŽAK RIVET: TEKSTOVI I RAZGOVORI

prir. Vladimir Perišić

Ako je najuzvišenija ljudska misao našeg doba izabrala da se izrazi kroz film, to sigurno nije zato da bi kasnije prihvatila da bude tumačena nekim njoj stranim jezikom, već da bi ostala skrivena od očiju onih koji su neosetljivi na same pojavne oblike te umetnosti. Svakodnevnim dokazivanjem svoje moći sineast na najprecizniji način potvrđuje svoje mišljenje, a njegova najdublja misao se pritom savršeno uklapa u obradu naizgled najformalnijih i najspoljašnjijih elemenata: nije li to odlika umetnosti koja je stigla do one tačke ispunjenja kakvu je postigla muzika u Bahovo vreme?

Žak Rivet (1928 – 2016), francuski filmski režiser i kritičar. Utemeljivač je francuskog novog talasa, i jedan od urednika kultnog časopisa posvećenog filmu *Cahiers du cinema*. Snimio je 29 filmova, od kojih su najvažniji: *Luda ljubav* (1969), *OUT1* (1971), *Selin* i *Žuli na čamcu*, *Lepa gnjavatorka* (1991). Knjiga obuhvata najvažnije Rivetove tekstove o filmu, i razgovore sa njim, koji nam pružaju uvid u to kako Rivet misli i živi film. Rivetov izraz ima jak autorski pečat, on je drugačiji i dosledan, on je improvizacija i istina koja se iz stvarnosti probija na filmsko platno.

Knjiga će biti objavljena u novembru 2018. uoči retrospektive filmova Žaka Riveta, na Festivalu autorskog filma 2018.

TALKS

Fakultet za medije i komunikacije i FMK knjige organizuju otvorena predavanja stranih i domaćih mislilaca u cilju podizanja platforme kritičkog promišljanja stvarnosti, kroz susret margine i centra, u sudaru diskursa i kontradiskursa.

FMK talks je rubrika pokrenuta sa namerom da uspostavi interdisciplinarni dijalog između profesora iz domaće akademske zajednice i gostujućih predavača, autora prevedenih naslova naslova FMK knjiga, kao i drugih značajnih ličnosti iz oblasti kritičke teorije, filozofije, teorije umetnosti i filma. Sve snimke FMK talks možete pogledati na Jutjubu.

pričali smo sa:

Katrin Malabu, francuska filozofkinja

Bruno Latur, francuski filozof, antropolog i sociolog

Džodi Din, američka politička filozofkinja

Erik Bulo, francuski režiser eksperimentalnog filma

Želimir Žilnik, sprski režiser Crnog talasa

Etjen Balibar, filozof

Džudit Batler, filozofkinja i teoretičarka roda

Šantal Muf, teoretičarka politike

Talal Asad, antropolog

Gil Anidžar, filozof i teoretičar religije

Lev Manovič, teoretičar medija

Hiroši Išiguro, robotičar

Lu Marinof, praktičar filozofije, i mnogi drugi

pričaćemo sa:

Barbara Kasen, filozofkinja i filološkinja, članica Francuske akademije

Nicola Burio, kritičar umetnosti i kustos

Rastko Močnik, filozof, sociolog, psihoanalitičar i politički aktivista

Katrin Malabu

Miško Šuvaković

MŠ: Bilo je izuzetno prisustvovati vašem jučerašnjem predavanju. Jutros sam prelistavao vaše knjige i naišao na jednu fantastičnu rečenicu u kojoj se pozivate na Deridin rad i predlažete transformaciju, tj. prelaz sa gramatologije na neurologiju. Možete li da pojašnjete ovaj model.

KM: Da, naravno. Na kraju Deridine konferencije nazvane „Margins of philosophy“, u onom delu u kome priča o *rAzlici*, on kaže: „U ovom trenutku se rAzlika podudara sa pisanjem i tragom, ali jednog dana će rAzlika otići negde drugde. RAZlika nije nužno vezana za pisanje i trag“. Ali, po meni, problem kod Deride je taj da on nikada nije bio u stanju ne samo da pronade, već ni da prizna postojanje drugih modusa rAzlike koji se nalaze izvan pisanja. Čini mi se da ono što se dešava sa mozgom danas jeste jedan modus rAzlike koji se ne može svesti na trag pisanja, ali Derida to ne bi nikada priznao. On je bio veoma kritičan po pitanju mozga i neurologije u nekoliko kasnijih knjiga. Stoga, moj je problem bio kako da odvojim rAzliku od pisanja, i smatram da je mozak bio jedna od tih stvari. Mislim da je to ono što dekonstrukcija nije uzela u obzir.

MŠ: Kako mislite da je do toga došlo? Šta je neophodno uraditi na interpretativnom nivou kako bi se prešlo sa gramatologije na neurologiju? Koji je bio vaš cilj kada ste krenuli da se bavite istraživanjem neurologije ili uma ili mozga. Kako ste napravili taj prelaz?

KM: U knjizi *O gramatologiji* Derida na jednom mestu kaže „pisanje trenutno visi u vazduhu“ i analizira nekoliko primera ovog prisustva pisanja u različitim oblastima: genetici, koreografiji, filozofiji itd. Odjednom sam primetila da je *plastičnost* „svuda u vazduhu“ i da se sa neurobiološkom revolucijom koja se desila pre oko trideset godina rečnik rAzlike promenio i da je plastičnost postala termin koji se koristi i u poljima u kojima je Derida tvrdio da se koristi pisanje. Tako da je moj cilj bio... pozvaću se na Bergsona koji kaže: „U svakoj epohi, svakom značajnom istorijskom pokretu postoji koncept koji se koristi kao ključ“, ili kako je on to nazvao, „motorna shema pomoću koje se objašnjava epoha“. Stoga samo morala da pokažem da je plastičnost nova motorna shema za razumevanje naše epohe, a ne više pisanje, ne više zapis...

42 — — 43

Bruno Latur

Jovan Čekić

JČ: Pitanje je u vezi s eksperimentom u umetnosti danas. Zašto je, po vašem mišljenju, on neophodan? Koliko sam primetio, radite dosta na izložbama i na novom načinu razmišljanja o umetnosti. Moje pitanje je da li smatrate da je to danas neophodno?

BL: Kao prvo, to je jako korisno za društvene nauke, jer su društvene nauke i dalje ograničene veoma uskim režimom argumentacije i žanrom studija. Stoga je društvenim naučnicima veoma korisno da sarađuju sa umetnicima. Od velikog značaja je i umetnicima da ponovo uspostave vezu sa društvenim naukama, pogotovo sa pojmom istraživanja, kako bi to rekao Džon Džui, jer društvene nauke, kako god da ih definišete, bave se istraživanjem. Veoma je važno da prevazidemo ideju da, ukoliko ste umetnik, vi se izražavate, što je naravno besmisleno jer se vi ne izražavate na bilo kakav interesantan način. Ali ukoliko naučite da izučavate, zajedno sa društvenim naučnicima, nove aspekte sveta onda proizvodite potpuno drugačiji tip umetnosti. Smatram da je iz ovog razloga pojam eksperimenta danas sveprisutan u umetničkoj praksi. Danas svi imaju laboratorije i sprovode eksperimente. Ova praksa je u ekspanziji i mislim da je to opravdano, zato što je svet koji želimo da prikazemo potpuno drugačiji od sveta koji smo morali da prikazujemo kada smo bili samo „ljudi“ u tradicionalnom poimanju društva. Tako da mora biti eksperimentalna. Na primer, ja sada radim sa naučnikom i umetnikom kako bih obja-

snio naučne pojmove jer su naučnici danas zainteresovani da svoja naučna istraživanja objasne uz pomoć umetnika, pošto oni sami nemaju dobar način da shvate svoje discipline. Zato mislim da pojam eksperimenta prelazi granicu nauke, a ne samo društvenih nauka. U tome je velika razlika u odnosu na stare oblasti nauke i umetnosti, koje nisu bile toliko produktivne. Kolektivni eksperimenti u kojima se društveni naučnici i umetnici približavaju jedni drugima u zajedničkim interesovanjima, veoma su korisni.

JČ: Da li smatrate da je projekat koji ima nezahvalno ime digitalna humanistika, zapravo, budućnost humanistike?

BL: Smatram da je „digitalno“ sveprisutno ali nije dobra kategorija. „Digitalno“ je sveprisutno u vidu transformacije podataka, ali ono nije cilj niti projekat, nego predstavlja nešto drugo što se dešava. Učestvovao sam u velikom broju projekata digitalne humanistike, ali je digitalno uvek predstavljalo segment ili momenat u istraživanju umetničkog dela, na primer, Veroneze projekat u Veneciji, u kome sam učestvovao. „Digitalno“ je samo jedan momenat u istoriji ovog projekta koji se bavio transformisanjem jedne slike u drugu verziju njene originalnosti, da se tako izrazim. Iz tog razloga mi pojam digitalne humanistike nije preterano drag.

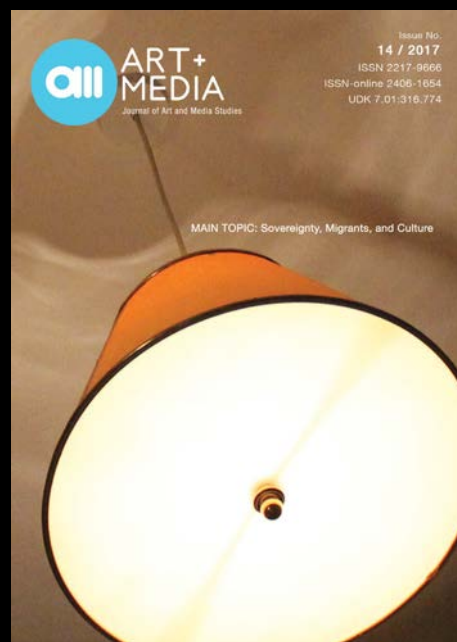
Urednica časopisa
Sanela Nikolić

AM Journal of Art and Media Studies je pokrenut 2012. godine kao naučni časopis za teoriju umetnosti, studije medija, studije kulture, nauke o umetnostima, filozofiju i savremenu estetiku sa interdisciplinarnim i internacionalnim usmerenjem. Od 2014. godine nalazi na listi naučnih časopisa Ministarstva prosvete nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, a od 2015. i na ERIH PLUS listi Evropske fondacije za nauku.

Od 2016. godine, *AM Journal* kontinuirano teži ka uključivanju u međunarodni sistem razmene naučnih informacija. Implementirali smo i sledimo međunarodne uređivačke standarde: formate teksta i metapodataka, kontinuiranost i redovnost izlaženja i jasno definisanu i transparentnu uređivačku politiku. Od 2017. godine časopis se u celini objavljuje na engleskom jeziku, u štampanom ali i u digitalnom formatu, u režimu otvorenog pristupa, kako bi se učinio dostupnim članovima naučne zajednice širom sveta. Korišćenjem softverske platforme Open Journal System za objavljivanje časopisa u digitalnom formatu, *AM* je u potpunosti usklađen sa standardima koje koriste međunarodni časopisi u otvorenom pristupu. Metapodaci se unose u skladu sa standardima međunarodnih indeksnih baza što omogućava transparentnost časopisa za evaluaciju i indeksiranje od strane baza podataka i referentnih lista (EBSCO, DOAJ, CEEOL). Časopis je ostvario međunarodni značaj izražen i geografskim diverzitetom članova uredničkog odbora, recenzentskog tima a najvažnije, udelom člana strana autora.

U 2018. godini objavljena su tri broja časopisa, tematski profilisana. Fokus broja 15 (april 2018) je na eksperimentalnom filmu, njegovoj istoriji i teoriji, autorima i delima. Ovaj temat je motivisan činjenicom da se eksperimentalni film, sa pojavom videa, eksperimentalnog videa i video instalacija, sa jedne strane, i digitalnih tehnologija sa druge strane, našao u situaciji koja se značajno razlikovala od one sa početka 20. veka a koja je zahtevala da bude teorijski predočena. Autori iz Srbije, Poljske, Tajvana, Amerike i Kanade dali su svoje doprinose teoretizaciji eksperimentalnog filma

iz različitih disciplinarnih polja. U broju 16 (septembar 2018) tematizovana su pitanja modernog doba, modernosti i modernizama. Autori iz područja filozofije, istorije likovnih umetnosti, muzikologije, teorije i istorije arhitekture i teorije medija su kritički pristupili istorijskim manifestacijama modernizma ali i značaju koji modernizam ima za današnju estetiku, teoriju umetnosti, filozofiju, društvenu teoriju i politiku. Poslednji, oktobarski broj u 2018. godini posvećen je televizijskim serijama i fenomenu narativne kompleksnosti savremenih televizijskih programa koji su u odnosu na televizijske serije posmatra u širem kontekstu digitalizacije, globalizacije, neoliberalizma, potrošačkog društva i medijskog imperijalizma. Autori su u tekstovima pokazali kako pojedina ostvarenja među mnogobrojnim televizijskim serijama ulaze u dijalog sa političkim, ekonomskim, društvenim i kulturalnim tendencijama – ekonomskim krizama, terorizmom, nasiljem, društvenim marginalizacijama, kao i učešćem masovnih medija u normalizaciji savremenih političkih tendencija.

Urednik časopisa
Obrad Savić

Belgrade Journal of Media and Communications osnovan je sa pretenzijom da prevaziđe okvire zvaničnog, oficijalnog glasila svog osnivača, Fakulteta za medije i komunikacije iz Beograda. Časopis je posvećen nametnutim izazovima objavljivanja izvan granica bilo kakvih formacija identiteta. Odlukom da izlazi na engleskom jeziku, trudili smo se da pružimo mladim neafirmisanim teoretičarima i filozofima, ali i onim koji su već dugo aktivni u akademskoj zajednici, jedinstvenu priliku da teorijski komuniciraju i interaguju u evropskim okvirima bez jezičkih barijera i lingvističkih ograničenja.

Heterogenost naše uređivačke politike zasniva se na posebnom protokolu o neometanoj cirkulaciji svih diskursa i kontradiskursa, kao i na stavu da „smanjena udaljenost nije po sebi blizina kao što ni velika distanca nije udaljenost“. Naša pitanja imaju za cilj da prodube pukotine, beskompromisno se zagledaju u nepremostiv jaz između čovečnosti i posthumanog stanja. Uprkos konvencionalnoj potražnji za normalizovanim, stabilizovanim diskursima, mi verujemo da je svaki zahtev za zatvaranjem i premošćavanjem konceptualnih provalija u isto vreme neizbežan i nemoguć. U tom smislu, naš časopis predstavlja novi glas kolektivnog tela za diskurzivnu produkciju u svojoj čistoj varijanti, medijalnosti i prenosivosti.

Naš časopis izvodi i preuzima jednu novu vrstu tekstualne odgovornosti, odgovornosti za refleksiju misli drugih, razmišljanja bez kanibalističke potrošnje drugosti. To znači da moramo pokušati da negujemo bilo koji čin diskurzivnog žalovanja i tuge kako prema onima koji su već mrtvi tako i prema onima koji još nisu rođeni! To znači da moramo delovati između očigledne prošlosti i zagonetne budućnosti, između prinudnog života i smrti. Zbog toga ćemo ostati bezuslovno posvećeni bolnim čitanjima, uprkos činjenici da svaki čin diskurzivnog žalovanja nas ostavlja uvek u neizbežnim suzama. Impresivna lista međunarodnih članova redakcije pouzdan je garant za stvaranje platforme za „performativnu zajednicu razlika“, umreženu grupu teoretičara koja će negovati sve ugroženiju kulturu drugosti.

Časopis je do sada izlazio pretežno u tematici, sa dve sveske godišnje, redom: *Nothing in common 1 i 2*, *Ultimate European Crisis 1 i 2*, *The Urgency of Thought 1 i 2*, *Thinker on Stage 1 i 2*, *(De)neighboring Cultures 1 i 2*, *Thinking with Nancy*, *Crossing Borders*. Uz stalno uredništvo, povremeno otvaramo prostor i za gostujuće priređivače temata. Časopis je prepoznat od strane nekih značajnih svetskih lista za kategorizaciju i vrednovanje akademskih časopisa: ERIH PLUS i EUROZINE. Kroz časopis su prošli tekstovi mnogih značajnih imena svetske filozofije i kritičke teorije poput Žaka Deride, Gila Anidžara, Žan-Lik Nansija, Branke Arsić, Martina Mekvilana, Etjena Balibar i dr.

Fakultet za medije i komunikacije je savremena škola mišljenja iz oblasti društvenih nauka i umetnosti, u kojoj povezivanjem teorije i prakse razvijamo ličnu kreativnost, a kroz obrazovanje pomažemo pojedincu da aktivno učestvuje u oblikovanju društva.

Departmani:

Mediji i komunikacije

Digitalni marketing

Psihologija

Digitalne umetnosti

Studije politike

Socijalni rad

Humanistika i novi mediji

---

fmk/knjige

FMK knjige sa popustom od 20% možete naručiti putem našeg veb-sajta, mejla, fejsbuk stranice ili telefonom.

Možete nas zvati ili posetiti radnim danima od 10h do 17h :
Karađorđeva 65, 11000 Beograd
I sprat, kancelarija 111
Tel. +381 11 2624 265

fmk.knjige@fmk.edu.rs
www.fmk.singidunum.ac.rs
facebook.com/FMKknjige

